

Между водената от разширяване европеизация и балканската изключителност: оценка на влизането на България и Румъния в Европейския съюз

ДИМИТРИС ПАПАДИМИТРИУ и ЕЛИ ГАТЕВА
Университета в Манчестър, Великобритания

РЕЗЮМЕ Присъединяването на България и Румъния към Европейския съюз през 2007 г. осигурява важни теоретически и практически прозрения за начина, по който ЕС разгръща и реализира стратегия/ите си за разширяване през последните 15 години. Ползвайки заемки от литературата относно водената от разширяване европеизация и условността на ЕС, тази статия разглежда това, как ЕС се стреми да повлияе на вътрешните реформи в двете страни посредством комбинация от заплахи и възнаграждения. Резултатът от траекторията на България и Румъния за членство в ЕС е еволюционният и оспорван характер на условността на ЕС, както и значителното право на преценка на ЕС относно начина на нейното прилагане. В този смисъл България и Румъния, като „аутсайдери“ при разширяването на ЕС в периода 2004 – 2007 г., представляват критични тестове на тезата за водената от разширяването европеизация. Следователно това изследване предлага полезни концептуални прозрения за преобразяващата сила на ЕС в Централна и Източна Европа, и подчертава важните политически завети, засягащи настоящата стратегия за разширяване на ЕС в Западните Балкани и Турция.

Макар често да се разглежда като „процедурно“ приключване на кръга на разширяване от 2004 г., присъединяването на България и Румъния към Европейския съюз през 2007 г. осигурява важни теоретически и практически прозрения за начина, по който ЕС разгръща и реализира стратегия/ите си за разширяване през последните 15 години. Още от бурния им преход към демокрация в началото на 90-те години, отношенията на двете страни с ЕС са трудни. За длъжностните лица в Брюксел бавният темп на демократичната консолидация и вътрешната икономическа реформа е редовно основание за неудовлетвореност, което налага приемането на специални мерки, за да се отчете „балканската изключителност“ на двете страни–кандидатки. Естествено всички опити да се разграничат България и Румъния от страните–кандидатки от Централна и Източна Европа са посрещнати с остра опозиция в София и Букурещ, където за политическия елит е трудно да съвместява своята проевропейска реторика с изпълнението на реформаторска програма, способна да отговори на значителните условности, свързани с процеса на разширяване.

Концептуално, позицията на България и Румъния като „аутсайдери“ в процеса на разширяването на ЕС на изток представлява критичен тест на тезата за водената от разширяването европеизация. Той обръща внимание и на значението на местните посреднически фактори, които обуславят трансформационното влияние на ЕС и създават разнопосочни траектории за реформи в Централна и Източна Европа. По отношение на политиката също необходимостта от справяне с „аутсайдерите“ (и по-общо със значителната степен на многообразие сред страните–кандидатки за членство) подчертава силно променливия и еволюционен характер на стратегията за разширяване на ЕС. Думата „стратегия“ е използвана тук с доза предпазливост, туй като от самото ѝ въвеждане в началото на 90-те години, подходът на ЕС по отношение на многообещаващите

кандидатки за присъединяване се гради на неудобен дуализъм: от една страна, изграждането на *ръководен от правила процес*, структуриран около принципа на условност и от друга страна, запазването на значителен елемент на *свобода на преценка* относно тълкуването и прилагането на тези правила.

Позицията на Комисията в този процес – както като „политически предприемач“ (Кингдън, 1984 г.) в разширяването, така и като арбитър на „правилата на играта“ – е от решаващо значение. Още отначало Комисията възприема ключова роля за насърчаване на програмата за разширяване на фона на вътрешните разделения в ЕС (отвъд темпа и обхвата на процеса), както и един бързо променящ се геополитически контекст, включващ освен всичко останало, войните за наследяване в бивша Югославия и разширяването на НАТО. При тези обстоятелства Комисията бе призвана да прояви право на преценка, което далеч надхвърли бюрократичния надзор на преговорите за присъединяване и доведе до комбинация от разнородни възнаграждения и санкции за всяка от страните–кандидатки. Естествено предпоставките и последствията от това право на преценка имаха далеч по-голямо значение за „кандидатките на ръба“ на процеса на разширяване. Проследявайки ключовите компоненти на отговора на ЕС на амбициите за членство от страна на България и Румъния, тази статия не просто хвърля светлина върху аспектите на кръг на разширяване на ЕС, който вече е в историята. Днешното значение на предишните опити на ЕС да се справи с „балканската изключителност“ остава уместно, тъй като политическите завети от разширяването през 2007 г. продължават да формират контекста, в който настоящи и бъдещи многообещаващи кандидати за членство се стремят към собственото си „завръщане в Европа“.

Тази статия е структурирана в три части. Първата част прави преглед на литературата за водената от разширяването европеизация и разглежда „добавената стойност“, осигурена от опита при разширяването през 2007 г. Втората част разглежда аспекти на диференциацията и явното политическо обучение в стратегията на ЕС по отношение на България и Румъния от началото на 90–те години. Третата част дава израз на някои от политическите завети на присъединяването на България и Румъния към ЕС и вероятните им последствия върху перспективите за членство на други кандидати от целия регион на Балканите.

Преглед на водената от условност европеизация в контекста на разширяването на ЕС в периода 2004 – 2007 г.

Една от най–отличителните черти на наскоро завършилия кръг на разширяване на ЕС е стремежът към приемане от страна на страните–кандидатки на безпрецедентен обем правила, вдъхновени от ЕС. Самото естество на преговорите за присъединяване (структурирани около необходимостта от пълно съответствие с правото на ЕС), съчетани с изключително кратките срокове и сериозните асиметрии в способностите на преговарящите страни, предизвикаха огромен натиск за вътрешно адаптиране в Централна и Източна Европа. Този процес често бива наричан „европеизация“. Първоначално терминът се използва за описание на начина, по който опитът в членството в ЕС се отразява на „организационната логика на националната политика и създаването на политика“ в държавите–членки (Ладрех, 1994 г., стр. 69). Радаели (2003 г., стр. 30) говори за европеизацията като процес на „изграждане, дифузия и институционализиране“ на правилата на ЕС, които създават „вътрешни дискусии, идентичности, политически структури и обществени политики“. Благодарение на бързото му разрастване през последните десет години, литературата върху европеизацията днес ни предлага зашеметяващ брой гледни точки, вариращи от конкретни специфични прояви на динамиката на европеизацията (напр. Бьорзел, 1999 г.) до по–обща концептуализация на естеството на взаимодействие между европейските и националните нива (напр. Коулс и

др., 2001 г.; Булмер и Лекесне, 2005 г.) и механизмите, чрез които европеизацията въздейства върху вътрешната политика (напр. Нил и Лемкул, 1999 г.).

Съвсем наскоро концептуализации на европеизацията като „износ“ – особено в контекста на разширяването на ЕС на изток – също бяха използвани, за да илюстрират влиянието на ЕС отвъд географските му граници (напр. Гьотц, 2001 г.; Липерт и др., 2001 г.; Грабе, 2003 г.; Пападимитриу и Финемор, 2004 г., 2008 г.). Принципът на условност – един от ключовите компоненти на стратегията на ЕС в посткомунистическа Централна и Източна Европа – е широко признат за движещата сила зад процеса на водената от разширяване европеизация. Наистина принципът на условност, с всичките му многобройни превъплъщения и методи на прилагане, привлече много научен интерес, както в контекста на разширяването на ЕС и по-широката сфера на външните отношения на ЕС (вж. напр. Смит, 1998 г., 2005 г.; Придам, 2002 г., 2006 г.). Въз основа на рационалистична перспектива Шимелфениг и Седелмайер (2004 г., стр. 662) определят условността като „стратегия за договаряне на укрепване чрез възнаграждаване, при която ЕС предоставя външни стимули на конкретно правителство, за да се съобрази с неговите условия“. Според този модел за външни стимули участниците се приемат за максимизатори на очакваната полза, чиито предпочитания се определят от изчисления на „разходите и ползите“, формирани от четири основни фактора: яснотата на условията на ЕС; размера и скоростта на възнагражденията; надеждността на заплахите и обещанията; и размера на разходите за приемане (Шимелфениг и Седелмайер, 2004 г.).

Неяснотите около определянето и прилагането на външно наложени норми на посткомунистическите страни в Централна и Източна Европа се обсъждат от Хюс и др. (2004 г., стр. 256), които твърдят, че условността на ЕС не е „еднакво труден инструмент, основан на правила, а по-скоро силно диференциран такъв“. Всъщност, разграничавайки формалната (т.е. на базата на критериите от Копенхаген и правото на ЕС) и неформалната (т.е. по-олекотени механизми за прилагане на натиск) условност, те твърдят, че трансформиращите последици от водената от разширяване условност зависят от естеството на правото на ЕС, съответната област на политиката и политическия контекст, в който се прилага условността. Грабе привежда подобни доводи, посочвайки, че условността на присъединяване, установена с критериите от Копенхаген, не винаги се поддава на количествени цели. В резултат на това, установяването на ясни причинно-следствени връзки между „съответствие“ и „възнаграждение“ невинаги е недвусмислено или без политическо оспорване (Грабе, 2006 г.).¹

Следователно, разбирането на разширяването на ЕС като чисто бюрократичен процес на основана на правила оценка ще скрие значителните възможности за право на преценка, които са на разположение както за Комисията (като оценител на изпълнението на страните-кандидатки), така и за Съвета (като краен „портиер“ в процеса на разширяване). Нито пък разширяването на ЕС трябва да се разбира единствено въз основа на парадигмата за „реторичен капан“ (Шимелфениг, 2001 г.) и неизбежността, която тя предполага. Наистина, опитът от присъединяването на България и Румъния към ЕС подчертава от една страна важното взаимодействие между реторичния ангажимент за повторно обединяване на Европа и създаването на основан на правила процес за разширяване на ЕС и от друга страна, необходимостта от постоянно регулиране на стратегията на ЕС в региона, така че да се отчете бързо развиващата се геостратегическа среда и много разнообразния характер на страните-кандидатки, които чукат на вратата му. С оглед на това, случаят на присъединилите се през 2007 г. страни предлага три теоретично-информирани прозрения за процеса на разширяване на ЕС: *първо*, той подчертава еволюционния характер на водената от разширяване условност и осигурява доказателства за политиката на опит в различните кръгове на разширяване на ЕС; *второ*, той демонстрира трудностите, свързани с последователното прилагане на условността спрямо „изключителните“ страни-кандидатки (независимо дали в културно или

историческо отношение, или във връзка със сигурността); и *трето*, той проблематизира причинно–следствените връзки между условността и вътрешните реформи. Казано по–просто, дали България и Румъния доказват ефективността на водената от разширяване условност или просто потвърждават ограниченията на нейното непоследователно прилагане? Първите две точки са разгледани в следващата част на статията. Третата точка е разгледана в заключението.

Значението на това да бъдеш балканска държава: диференциация и политика на опит в стратегията за разширяване на ЕС

От самото си създаване в края на 80–те години, политиката на ЕС спрямо Централна и Източна Европа се основава (често неприятно) на два основни принципа: от една страна, необходимостта от единна политическа рамка, отворена за всички страни в региона, които се стремят да задълбочат отношенията си с ЕО/ЕС и от друга страна, запазването на елемента на диференциация, което позволява на ЕС да регулира диапазона (и времето на достъп до) „възнаграждения“ (договорни, финансови и т.н.), които са на разположение на отделните партньори от Централна и Източна Европа (ЦИЕ). Първият принцип (т.е. единната политическа рамка) говори за необходимостта от видима и последователна политика на ЕС към посткомунистическа Европа, която би мобилизирала по–ефективно финансовите и административните ресурси на Комисията и би изолирала ЕС от критиките, че ангажиментът му към региона е или равнодушен, или селективен (от гледна точка на предпочитаните партньори). Вторият принцип (т.е. диференциацията) е роден от убеждението, че предвид степента на многообразие на неговите партньори от Източна Европа, ЕС не бива да поставя региона под един знаменател. Наистина, поставянето на условността (като комбинация от заплахи и възнаграждения) в центъра на стратегията на ЕС в Централна и Източна Европа налага оценка на отделните партньори по–скоро по отношение на тяхното изпълнение на реформите, отколкото на приемането априори на тяхното искане за членство в ЕС въз основа на тяхното „завръщане в Европа“ (напр. Пападимитриу, 2002 г.).

Значението на тази политическа парадигма за европейските амбиции на България и Румъния е голямо през последните 20 години. Като се има предвид тяхното географско местоположение и специфичните им траектории в посткомунистическия преход, опитът от диференциацията на ЕС спрямо двете страни може да се разбира като препратка към три основни оси: *емблематични актове на диференциация, по–голяма условност и секюритизация на маргинализацията на ЕС.*

Емблематични актове на диференциация

Първото и по–очевидно наблюдение се отнася до по–бавното (в сравнение с лидерите в Централна и Източна Европа) за България и Румъния изкачване на стълбицата на договорните отношения с ЕС (вж. Таблица 1).

Таблица 1. Ключови дати в процеса на разширяване на ЕС на изток

	Подписване на СТС*	Подписване на ЕСА*	Начало на преговорите за присъединяване	Приключване на преговорите за присъединяване	Подписване на договора за присъединяване	Присъединяване
Унгария	26.09.1989 г.	16.12.1991 г.	31.03.1998 г.	13.12.2002 г.	16.04.2003 г.	01.05.2004 г.
Полша	19.09.1989 г.	16.12.1991 г.	31.03.1998 г.	13.12.2002 г.	16.04.2003 г.	01.05.2004 г.
Чехословакия	08.05.1990 г.	16.12.1991 г.	–	–	–	–
Чешка република	–	04.10.1993 г.	31.03.1998 г.	13.12.2002 г.	16.04.2003 г.	01.05.2004 г.
Словакия	–	04.10.1993 г.	15.02.2000 г.	13.12.2002 г.	16.04.2003 г.	01.05.2004 г.

България	08.05.1990 г.	08.03.1993 г.	15.02.2000 г.	17.12.2002 г.	25.04.2005 г.	01.01.2007 г.
Румъния	22.10.1990 г.	01.02.1993 г.	15.02.2000 г.	17.12.2002 г.	25.04.2005 г.	01.01.2007 г.
Естония	11.05.1992 г.	12.06.1995 г.	31.03.1998 г.	13.12.2002 г.	16.04.2003 г.	01.05.2004 г.
Литва	11.05.1992 г.	12.06.1995 г.	15.02.2000 г.	13.12.2002 г.	16.04.2003 г.	01.05.2004 г.
Латвия	11.05.1992 г.	12.06.1995 г.	15.02.2000 г.	13.12.2002 г.	16.04.2003 г.	01.05.2004 г.
Словения	05.04.1993 г.	10.06.1996 г.	31.03.1998 г.	13.12.2002 г.	16.04.2003 г.	01.05.2004 г.

*СТС – Споразумения за търговско сътрудничество

* ЕС – Европейско споразумение за асоцииране

Въпреки че свалянето на Тодор Живков и Николае Чаушеску на 10 ноември, и съответно 24 декември, 1989 г., се случва много скоро след падането на Берлинската стена (9 ноември), естеството на смяната на режима в България и Румъния води до много по-слаб тласък за реформи спрямо този, наблюдаван в Полша, Унгария и Чехословакия. Резултатът от първите многопартийни избори в Румъния (май, 1990 г.) и България (юни, 1990 г.) потвърждава западните подозрения, че голяма част от предишния комунистически ред е останала непокътната и в двете страни. В този смисъл България и Румъния не успяват да изпълнят първата (подразбираща се) условност за напредване на отношенията им с ЕС: ясно откъсване от комунистическото им минало и появата на правителства, които подкрепят реформите.

Последствията от този неуспех за първи път стават очевидни през втората половина на 1990 г.², когато ЕС разкрива стратегията си за присъединяване на страните от ЦИЕ. Следователно, докато Полша, Унгария и Чехословакия са поканени да преговарят по европейските им споразумения с ЕС през септември 1990 г., нито от България, нито от Румъния е поискано да направят това. Двете балкански страни „официално“ са отделени от лидерите в Централна и Източна Европа. В резултат на това, европейските споразумения с България и Румъния са подписани през февруари, и съответно март, 1993 г., повече от година след тези между ЕС и тогавашната „Вишеградска тройка“.

От този момент нататък репутацията на България и Румъния като „аутсайдери“ в процеса на разширяване на ЕС на изток така и не се възстановява. Публикуването на План 2000 от Комисията през юли 1997 г. и нейното становище по молбите за членство на десетте страни от ЦИЕ потвърждава, че темпото на реформите и в двете страни изостава от това на лидерите в региона.³ Показателен за това е фактът, че се смята, че България и Румъния не са изпълнили икономическите критерии, определени в Копенхаген, а Румъния и Словакия са единствените страни–кандидатки, които не успяват да изпълнят изцяло политическите критерии (Пападимитриу и Финемор, 2008 г.). Оценката на Комисията проправя пътя за втория „официален“ акт на диференциация срещу двете кандидатки от Балканите на Европейският съвет в Люксембург през декември 1997 г.: България и Румъния (заедно с Латвия, Литва и Словакия) са изключени от преговорите за присъединяване, проведени в Лондон през март 1998 г. (Съвет на Европейския съюз, 1997 г.).

Обратният завой на Европейския съвет в Хелзинки две години по-късно (декември, 1999 г.) слага край на „формалната“ диференциация сред източноевропейските кандидатки и ангажира Съюза с процес на преговори с участието на всички страни (Съвет на Европейския съюз, 1999 г.). България и Румъния вече са в позицията да предявяват много по-големи претенции относно акредитацията си за членство в ЕС. Но за разлика от останалата част „предварително одобрени страни“ от Люксембург, те не са в състояние да компенсират загубеното време. В резултат на това нито Румъния, нито България са сред осемте източноевропейски страни, които заедно с Кипър и Малта участват в петия кръг на разширяване на ЕС на 1 май 2004 г. Вместо това двете балкански страни–кандидатки изпълняват амбициите си за членство в ЕС 32 месеца по-късно, на 1 януари 2007 г.

По-голяма условност

икономическа защитна клауза			пр.								
Защитна клауза за вътрешния пазар	√	√	Не пр.	√	√	√	√	√	√	√	√
Защитна клауза за трети стълб	√	√	Не пр.	√	√	√	√	√	√	√	√
Клауза за отлагане (единодушие)	–	–	Не пр.	–	–	–	–	–	–	√	√
Клауза за отлагане (квалифицирано мнозинство)	–	–	Не пр.	–	–	–	–	–	–	√	√
Постприсъединяване	–	–	Не пр.	–	–	–	–	–	–	–	√
Поставяне на критерии	–	–	Не пр.	–	–	–	–	–	–	√	√

Призивите за по-голяма условност и по-стабилни механизми за наблюдение от страна на ЕС стават по-силни в Брюксел, когато перспективите за членство на България и Румъния стават по-реални. Доказателства за подозрение върху темпа на вътрешни реформи могат да бъдат открити в повечето от редовните доклади, публикувани от Комисията от 1997 г. насам, както и в почти всички доклади на Европейския парламент за двете страни. Тези опасения са изразени по най-явен начин в Договора за присъединяване, уреждащ присъединяването на България и Румъния, подписан на 25 април 2005 г. (Официален вестник, 2005б). Както е при всички страни, постъпващи през 2004 г. (виж Официален вестник, 2003а, 2003б), Договорът за присъединяване включва три защитни клаузи: „обща“ икономическа защитна клауза, която позволява на държавите-членки на ЕС (както и на двете бъдещи държави-членки) да кандидатстват пред Комисията за разрешение да предприемат защитни мерки в случай на „сериозно влошаване на икономическата ситуация в дадена област“ (приложимо за срок до три години след присъединяването); и две „специфични“ защитни клаузи, отнасящи се до вътрешния пазар и въпросите, свързани с третия стълб (като сътрудничество по наказателни и граждански въпроси), които позволяват на Комисията или на отделни държави-членки (в случай на защитна клауза в областта на правосъдието и вътрешните работи) да предприемат „подходящи мерки“ в случаите, в които България и/или Румъния не успеят да изпълнят задълженията за членство. Времевата рамка за активиране на двете специфични защитни клаузи надхвърля първите три години след присъединяването, удължавайки се с „толкова дълго, колкото съответните ангажименти не са изпълнени“ (Официален вестник, 2005а).

За разлика от постъпващите през 2004 г. страни обаче, договорите за присъединяване на България и Румъния включват допълнителна „клауза за отлагане“, според която:

Ако ... има ясни доказателства, че степента на подготовка за приемане и прилагане на правото на ЕС в България или Румъния е такава, че съществува сериозен риск някоя от тези страни да е очевидно неподготвена да изпълни изискванията за членство до датата на присъединяване на 1 януари 2007 г. в редица важни области, Съветът може единодушно,

въз основа на препоръка на Комисията, да вземе решение датата на присъединяване на тази страна да бъде отложена с една година до 1 януари 2008 г. (Официален вестник, 2005а, член 39).

За Румъния обхватът на по-голямата условност отива дори по-далеч, позволявайки на Съвета да активира клаузата за отлагане чрез гласуване с квалифицирано мнозинство, ако напредъкът на Румъния в прилагането на 11 специфични области на правото на ЕС не е задоволителен (виж Таблица 2).⁵

Процедурите за наблюдение на Комисията по време на процеса на ратификация на Договора за присъединяване също са значително затегнати. За постъпилите през 2004 г. страни публикуването на подробните мониторингови доклади на Комисията през ноември 2003 г. повдига редица нерешени въпроси, които трябва да бъдат решени преди официалното присъединяване.⁶ В отсъствието на „клауза за отлагане“ обаче, тези доклади са приети предимно като „акт на разчистване“, а не като сериозна заплаха за дерайлирането на договорената дата на присъединяване – 1 май 2004 г. За България и Румъния залогът е много по-висок. Между април 2005 г. и януари 2007 г. Комисията публикува три такива мониторингови доклада; ясен знак, че Брюксел се тревожи да не пусне лесно двете балкански кандидатки „от куката“. В първия мониторингов доклад, публикуван през октомври 2005 г., Комисията заключава, че нито една от страните не в състояние да се справи напълно с конкурентния натиск на единния европейски пазар (един от критериите от Копенхаген) и посочва различни области, представляващи „сериозна загриженост“ за България (16) и Румъния (14) (Европейска комисия, 2005а, 2005б).⁷

Към публикуването на втория мониторингов доклад през май 2006 г. областите на „сериозна загриженост [на ЕС]“ са редуцирани до шест за България и четири за Румъния.⁸ По отношение на критерия за единния пазар, Комисията заключава, че двете страни ще бъдат в състояние да го изпълнят в „близко бъдеще“ при „продължаване“ (за България) и „енергично прилагане“ (за Румъния) на съответните им програми за реформи (Европейска комисия, 2006а, 2006б). Въпреки по-положителния си оттенък обаче, докладът на Комисията не оправдава очакванията, препоръчвайки на Съвета 1 януари 2007 г. като целева дата за присъединяване. Вместо това, окончателното решение по този въпрос ще бъде взето в светлината на друг (трети) мониторингов доклад, насрочен за септември/октомври 2006 г. Това е един изумителен акт на авантюризм от страна на Европейската комисия. Датата на присъединяване на България и Румъния към ЕС няма да бъде известна на двете кандидатки три месеца преди присъединяването.

Всъщност потвърждаването на датата на присъединяване 1 януари 2007 г. в доклада на Комисията (26 септември 2006 г.) е посрещнато с възторг (и голяма доза облекчение) от българските и румънските политици. Тяхната „победа“ обаче е постигната на висока цена; а именно приемането на безпрецедентна серия от постприсъединителни условия, които дават възможност на Комисията да следи за спазването на правото на ЕС от страна на България и Румъния, дори след като двете страни официално се присъединят към ЕС (Европейска комисия, 2006в). Така нареченият „процес на сътрудничество и проверка“, чиито пълни оперативни детайли са финализирани с две решения на Комисията през декември 2006 г. (Европейска комисия, 2006г, 2006д), има своето правно основание в защитните клаузи, предвидени в договорите за присъединяване на Румъния и България (особено тези, предвидени в членове 37 и 38). „Механизмът на сътрудничество и проверка“ определя редица критерии (шест за България и четири за Румъния), които да бъдат наблюдавани редовно от Европейската комисия (два пъти годишно).⁹ Неспазването на тези критерии носи заплахата от сериозни санкции, включително отнемане на финансирането от ЕС и едностранно спиране на двустранното сътрудничество с други държави-членки на ЕС по юридически въпроси.

Въвеждането на постприсъединителните условия при разширяването през 2007 г. е основен пример за политическа иновация, която отразява както „балканската изключителност“ на двете нови държави–членки на ЕС, така и способността на Комисията да изучи и коригира стратегията си за разширяване с оглед на променящата се реалност в реални условия. След присъединяването на България и Румъния към ЕС Комисията публикува три доклада за „сътрудничество и проверка“ за всяка от двете нови държави–членки (Европейска комисия, 2007а, 2007б, 2008а, 2008б, 2008в, 2008г). Страничните последици от тези доклади вече се усещат остро, особено в България, която наскоро е претърпяла оттеглянето на 220 милиона евро в средства от ЕС заради упоритото си нежелание за борба с корупцията (вж. Европейска комисия, 2008д, 2008е, EUobserver, 2008 г.; Euroactiv, 2008а, 2008а). Последствията от постприсъединителните условия върху създаването и изпълнението на бъдещите кръгове на разширяване на ЕС ще бъдат разгледани по–подробно в заключителния раздел на тази статия.

„Секюритизацията“ на маргинализацията в ЕС

Разбирането на „балканската изключителност“ на България и Румъния като дискусия, подтиквана изключително от ЕС, която води до дискриминация и налагането на по–голяма условност спрямо постъпващите през 2007 г. страни, не успява да капсулира напълно сложността на отношенията им с ЕС от 1989 г. насам. Наистина, твърденията за изключителността на собствените им страни често се използват от самия български и румънски политически елит за изпълнение на европейските им амбиции. В този контекст сериозни кризи за сигурността, като например избухването на войните за наследяване в бивша Югославия през пролетта на 1991 г. или преврата срещу Горбачов в бившия Съветски съюз през август 1991 г. се превръщат в силни карти за договаряне в ръцете на българското и румънското правителства, за да накарат ЕС да ускори включването им в процеса на присъединяване (Пападимитриу, 2002 г.). В годините след това препратки към крехкостта на собствените им несъвършени демокрации и потенциалната им имплозия в балканската нестабилност също спомагат двете страни да се противопоставят на опасността от по–постоянна форма на изолация от европейското семейство (Финемор, 2000 г.). За Румъния особено, по–специално нейният травматичен комунистически опит („факторът Чаушеску“) и размерът на населението ѝ („прекалено голямо, за да бъде пренебрегнато“), често се използва като част от дискусията за изключителност, за да се оправдае бавният темп на посткомунистическата реформа и да се стимулира ускореното присъединяване към ЕС.

Ефективността на „секюритизиране“ на (заплахата от) маргинализацията от процеса на разширяване на ЕС е демонстрирана най–ясно в резултата от решението на Европейския съвет в Люксембург от 1997 г. да не започва ускорени преговори за присъединяване с двете страни. Преплитането на румънските и българските молби за членство в ЕС и НАТО, ескалиращата криза в Косово и нерешеният въпрос за европейската перспектива на Турция създават мощен стимул за преразглеждане на стратегията за разширяване на ЕС. По времето на обратния завой на ЕС в Хелзинки (декември 1999 г.) допускането на България и (особено) Румъния в „бързата лента“ на процеса на разширяване е много повече отражение на един нов начин за възприемане на сигурността на ЕС в целия регион на Балканите (както и възнаграждение на тяхната жизненоважна подкрепа на НАТО по време на войната в Косово), отколкото просто технократска оценка на резултатите в областта на реформите в двете страни (които по това време за България са значителни).

Обратният завой в Хелзинки също така подчертава факта, че за всички негови недостатъци по отношение на определянето и изпълнението, принципът на диференциация на ЕС в рамките на стратегията му за разширяване не създава „стабилни“ групи „лидери“ и „изоставаци“ в Централна и Източна Европа. Бързата прогресия на сравнително

„новодошлите“, като например балтийските страни и Словения, в процеса на разширяване е показателен пример. Аналогично, способността на маргинализирани кандидатки (като Словакия в средата на 90-те години) да се изравнят с „лидерите“ и да изпълнят целевата дата 2004 г. също показва, че няма нищо „предопределено“ или „неизбежно“ в късното присъединяване на България и Румъния към Европейския съюз. Това е въпрос, който често се пренебрегва от политическият елит в София и Букурещ, който редовно приписва причината за това забавяне на външни фактори, а не на широка мрежа от вето точки за реформа в собствените им страни.

Заклучение: Политически завети и бъдещи отражения – да погледнем назад, за да видим напред

Присъединяването на България и Румъния към Европейския съюз на 1 януари 2007 г. е кулминацията на едни дълги и често трудни отношения, които са неразривно свързани със сложността на посткомунистическия преход в двете страни и еволюционния характер на стратегията за разширяване на ЕС. Практическите, концептуални и нормативни последици от разширяването през 2007 г. невинаги са лесно различими, тъй като се формират от неясни причинно–следствени връзки и двусмислени критерии за оценка на успеха. На едно ниво забавеното влизане на двете страни в ЕС може да се приема като потвърждение на тяхната „балканска изключителност“; по–бавното изпълнение на реформи от тяхна страна спрямо постъпилите през 2004 г. страни и устойчивостта на националните им вето точки към натиска за адаптиране на водената от разширяване европеизация. Следвайки подобна линия на аргументиране, може също така да се предположи, че присъединяването на България и Румъния към ЕС не е резултат от „обективна“ оценка на спазването на условността на ЕС от тяхна страна, а е по–скоро отражение на по–широки императиви за сигурност, които карат ЕС да позволи присъединяването на „несвършени“ нови държави–членки, вместо да рискува с непредсказуемите разходи за тяхното изключване. Въвеждането на постприсъединителните гаранции срещу неизпълнение от двете балкански страни също може да се види от подобна перспектива.

Какво означава това за водената от разширяване условност? Дали непоследователното прилагане на условността отрича изконното ѝ право на съществуване? Българският и румънският опит показват, че влиянието на ЕС за насърчаване на вътрешни реформи е значително по–голямо, когато перспективата за членство изглежда по–надеждна за страните–кандидатки. Очевидната маргинализация на двете страни през първата половина на 1990 г. не успява да създаде силни коалиции за реформи в реални условия. Наблюдаваният прогрес в двете страни след Хелзинки (1999 г.) подкрепя тезата, че условността на ЕС работи по–ефективно с оглед на очакваните възнаграждения за съответствие, отколкото като възможност за местния елит да реагира на провала. Тази реалност, която вероятно ще стане още по–очевидна с разширяването на ЕС в Западните Балкани и Турция, носи и своите морални опасности. Преди всичко тя подчертава факта, че комбинацията от възнаграждения и заплахи (същността на условността), с която разполага Европейският съюз чрез стратегията му за разширяване, може да създаде различни „оптимални точки на Парето“ в различните страни–кандидатки. Това от своя страна предполага, че упражняването на свободата на преценка (относно момента, обхвата и прилагането на условността) ще продължи да бъде важен елемент от ангажимента на ЕС със страните–кандидатки и в бъдеще.

Всъщност процесите на опит и политическо предприемачество, разработени в контекста на разширяването през 2007 г. вече са очевидни в подхода на Комисията по отношение на Западните Балкани и Турция. Допълнителни условия, като например клаузата за „добросъседство“ и пълното сътрудничество с Международния наказателен трибунал за бивша Югославия (МНТБЮ) вече се налагат върху новата вълна от

кандидатки за присъединяване. Механизмът на налагане на критерии, разработен за първи път в рамките на постприсъединителния процес на проверка на Румъния и България, в момента се прилага за всяка глава от правото на ЕС в процеса на преговори. От голямо значение е, че с изключение на Хърватия¹⁰, ЕС отказва да определи целеви дати за приключване на преговорите за присъединяване на страните от Западните Балкани и Турция, като вместо това изтъква, че процесът на разширяване „подлежи на по–нататъшно разглеждане“ и няма „предварително определен изход“. Мнозина (напр. Бариш, 2006 г.) също предричат нови форми на членство в ЕС, където бъдещите кандидатки ще могат да бъдат изключени завинаги от някои аспекти на правото на ЕС.

Дали тези твърдения се разбират най–добре като доказателство за „стратегическа корекция“ на политиката на разширяване на ЕС или повече като „парадигмална промяна“ на апетита на ЕС за по–нататъшно разширяване, предстои да видим. Малцина биха отrekli обаче, че настоящата дискусия относно разширяването действително много се различава от тази, която доведе до присъединяването на 12 страни от Южна и Централна и Източна Европа към ЕС в периода 2004 – 2007 г. Това непременно ще се отрази на въздействието на водената от разширяване европеизация в Западните Балкани и Турция. Докато България и Румъния (както и новите държави–членки през 2004 г.) биват насърчавани да се съобразяват с условността на ЕС, спокойни, че присъединяването им по принцип е договорено, настоящите страни–кандидатки са принудени да се адаптират към правото на ЕС без такава ясна перспектива за членство в ЕС. Липсата на ясно „възнаграждение“ обаче може да попречи на създаването на устойчив импулс за реформи в региона и сериозно да навреди на способността на ЕС да отдалечи повече страни от тяхната „балканска изключителност“ и да ги насочи към Европейската общност.

Референции

Barysch, K. (2006) *Deepening, Widening and Prospects for Turkish Membership* (London: Centre for European Reform).

На разположение на адрес: http://www.cer.org.uk/pdf/turkey_enlargement_paper_may06.pdf (добавено през ноември 2008 г.).

Börzel, T. (1999) Towards convergence in Europe? Institutional adaptation to Europeanization in Germany and Spain, *Journal of Common Market Studies*, 39(4), pp. 573-596.

Bulmer, S. & Lequesne, C. (Eds) (2005) *The Member States of the European Union* (Oxford: Oxford University Press).

Съвет на Европейския съюз (1997) *Заклучения на Председателството – Европейски съвет в Люксембург: 12-13 декември* (Брюксел: Съвет на Европейския съюз).

Съвет на Европейския съюз (1999) *Заклучения на Председателството – Европейски съвет в Хелзинки: 10-11 декември* (Брюксел: Съвет на Европейския съюз).

Cowles, M. G., Caporaso, J. & Risse, T. (Eds) (2001) *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change* (Ithaca, NY and London: Cornell University Press).

EUobserver (2008) България губи 220 милиона евро в пари от ЕС, 25 ноември.

На разположение на адрес: <http://www.euobserver.com>.

Euractiv (2008a) България и Румъния понесат санкции заради корупцията, 19 май.

На разположение на адрес: <http://www.euobserver.com>.

Euractiv (2008a) Вината на България за действията на ЕС по преустановяване на финансирането, 24 юли.

На разположение на адрес: <http://www.euobserver.com>.

Европейска комисия (2005a) *България - Мониторингов доклад 2005 г.*, COM (2005) 534 окончателен (Брюксел: Европейска комисия).

Европейска комисия (2005b) *Румъния - Мониторингов доклад 2005 г.*, COM (2005) 534 окончателен (Брюксел: Европейска комисия).

Европейска комисия (2006а) *България - Мониторингов доклад, май 2006 г.*, COM (2006) 214 окончателен (Брюксел: Европейска комисия).

Европейска комисия (2006б) *Румъния - Мониторингов доклад, май 2006 г.*, COM (2006) 214 окончателен (Брюксел: Европейска комисия).

Европейска комисия (2006в) *Мониторингов доклад относно степента на готовност за членство в ЕС на България*, COM (2006) 539 окончателен (Брюксел: Европейска комисия).

Европейска комисия (2006г) *Решение на Комисията от 13 декември 2006 г. Установяване на механизъм за сътрудничество и проверка на прогреса на България за справяне със специфични критерии в областта на съдебната реформа и борбата срещу корупцията и организираната престъпност*, COM (2006) 6570 (Брюксел: Европейска комисия).

Европейска комисия (2006д) *Решение на Комисията от 13 декември 2006 г. Установяване на механизъм за сътрудничество и проверка на прогреса на Румъния за справяне със специфични критерии в областта на съдебната реформа и борбата срещу корупцията и организираната престъпност*, COM (2006) 6569 (Брюксел: Европейска комисия).

Европейска комисия (2007а) *Доклад на Комисията до Европейския парламент и Съвета относно прогреса на България по съпътстващите мерки след присъединяването*, COM (2007) 377 окончателен (Брюксел: Европейска комисия).

Европейска комисия (2007б) *Доклад на Комисията до Европейския парламент и Съвета относно прогреса на Румъния по съпътстващите мерки след присъединяването*, COM (2007) 378 окончателен (Брюксел: Европейска комисия).

Европейска комисия (2008а) *Междинен Доклад на Комисията до Европейския парламент и Съвета относно прогреса на България по механизма за сътрудничество и проверка*, COM (2008) 63 окончателен/2 (Брюксел: Европейска комисия).

Европейска комисия (2008б) *Междинен Доклад на Комисията до Европейския парламент и Съвета относно прогреса на Румъния по механизма за сътрудничество и проверка*, COM (2008) 62 окончателен/2 (Брюксел: Европейска комисия).

Европейска комисия (2008в) *Доклад на Комисията до Европейския парламент и Съвета относно прогреса на Румъния по механизма за сътрудничество и проверка*, COM (2008) 494 окончателен (Брюксел: Европейска комисия).

Европейска комисия (2008г) *Доклад на Комисията до Европейския парламент и Съвета относно прогреса на България по механизма за сътрудничество и проверка*, COM (2008) 495 окончателен (Брюксел: Европейска комисия).

Европейска комисия (2008д) *Доклад на Комисията до Европейския парламент и Съвета относно управлението на средства от ЕС в България*, COM (2008) 496 окончателен (Брюксел: Европейска комисия).

Европейска комисия (2008е) *Придружаващ документ към доклада на Комисията до Европейския парламент и Съвета относно прогреса на България по механизма за сътрудничество и проверка*, SEC (2008) 2350 окончателен (Брюксел: Европейска комисия).

Goetz K. (Ed.) (2001) Executive governance in Central and Eastern Europe, *Journal of European Public Policy*, 8(6), pp. 863-1051

Grabbe, H. (2001) How does Europeanisation affect CEE governance? Conditionality, diffusion and diversity, *Journal of European Public Policy*, 8(6), pp. 1013-1031.

Grabbe, H. (2003) Europeanization goes east: Power and uncertainty in the EU accession process, in: K. Featherstone & C. Radaelli (Eds) *The Politics of Europeanization*, pp. 303-327 (Oxford: Oxford University Press).

Grabbe, H. (2006) *The EU's Transformative Power: Europeanisation through Conditionality in Central and Eastern Europe* (London: Palgrave).

Hughes, J., Sasse, G. & Gordon, G. (2004) Conditionality and compliance in the EU's eastward enlargement: Regional policy and the reform of sub-national government, *Journal of Common Market Studies*, 42(3), pp. 523-551.

Kingdon, J. (1984) *Agendas, Alternative and Public Policy* (Boston: Little, Brown).

- Knill, C. & Lehmkuhl, D. (1999) How Europe matters: Different mechanisms of Europeanization, *European Integration Online Papers (EIoP)*, 3(7). На разположение на адрес: <http://eiop.or.at/eiop/texte/1999-007a.htm> (оценка ноември 2008 г).
- Ladrech, R. (1994) Europeanization of domestic politics and institutions: The case of France, *Journal of Common Market Studies*, 32(1), pp. 69-88.
- Lippert, B., Umbach, G. & Wessels, W. (2001) Europeanisation of the CEE executives: EU membership negotiations as a shaping power, *Journal of European Public Policy*, 8(6), pp. 980-1012.
- Официален вестник (2003а) *Акт относно условията за присъединяване на Чешката република, Република Естония, Република Кипър, Република Латвия, Република Литва, Република Унгария, Република Малта, Република Полша, Република Словения и Словашката република и промени в Учредителните договори на Европейския съюз*, L236, 23 септември.
- Официален вестник (2003б) *Договор за присъединяването на Чешката република, Естония, Кипър, Латвия, Литва, Унгария, Малта, Полша, Словения и Словакия към Европейския съюз*, L236, 23 септември.
- Официален вестник (2005а) *Акт относно условията за присъединяване на Република България и Румъния, и промени в Учредителните договори на Европейския съюз*, L157, 21 юни.
- Официален вестник (2005б) *Договор за присъединяването на Република България и Румъния към Европейския съюз*, L157, 21 юни.
- Papadimitriou, D. (2002) *Negotiating the New Europe: The European Union and Eastern Europe* (Aldershot: Ashgate).
- Papadimitriou, D. & Phinnemore, D. (2004) Europeanisation, conditionality and domestic change: The twinning exercise and administrative reform in Romania. *Journal of Common Market Studies*, 42(3), pp. 619- 639.
- Papadimitriou, D. & Phinnemore, D. (2008) *Romania and the European Union: From Marginalisation to Membership* (London and New York; Routledge).
- Phinnemore, D. (2000) Stuck in the "grey zone"? - Fears and frustrations in Romania's quest for EU membership, *Perspectives on European Politics and Society*, 1(1), pp. 95-122.
- Pridham, G. (2002) EU enlargement and consolidating democracy in post-communist states: Formality and reality, *Journal of Common Market Studies*, 40(5), pp. 953-973.
- Pridham, G. (2006) European Union accession dynamics and democratization in Central and Eastern Europe: Past and future perspectives, *Government and Opposition*, 41(3), pp. 373-400.
- Radaelli, C. (2003) The Europeanization of public policy, in: K. Featherstone & C. Radaelli (Eds) *The Politics of Europeanisation: Theory and Analysis*, pp. 27-56 (Oxford: Oxford University Press).
- Schimmelfennig, F. (2001) The community trap: Liberal norms, rhetorical action, and the eastern enlargement of the European Union, *International Organization*, 55(1), pp. 47-80.
- Schimmelfennig, F. & Sedelmeier, U. (2004) Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe, *Journal of European Public Policy*, 11(4), pp. 661-679.
- Sedelmeier, U. (2005) *Constructing the Path to Eastern Enlargement: The Uneven Policy Impact of EU Identity* (Manchester: Manchester University Press).
- Smith, K. E. (1998) The use of political conditionality in the EU's relations with third countries; How effective?, *European Foreign Affairs Review*, 3(2), pp. 253-274.
- Smith, K. E. (2005) Enlargement and the European order, in: C. Hill & M. Smith (Eds) *International Relations and the European Union*, pp. 270-291 (Oxford: Oxford University Press).

¹ Нито пък, разбира се, всички причини за вътрешни реформи следва да бъдат отдавани изключително на процесите на европеизация. Например, евентуалното настаняване на етническите малцинствени партии в общия поток на българската и румънската политика осигурява доказателства за съответствие с демократичния критерий от Копенхаген, което се дължи повече на сложността на вътрешната политическа сцена (и деликатния процес на изграждане на правителствена коалиция), отколкото на външно наложени условности. По същия начин, редица вътрешни реформи могат да се разберат най-добре чрез позоваване на международни участници (различни от ЕС), които имат интерес от процеса на вътрешни реформи в двете страни, включително Международния валутен фонд, Световната банка и Световната търговска организация.

² Отношенията на Румъния с ЕС са ефективно замразени през лятото на 1990 г. след организирано от правителството насилие срещу студентските демонстрации през юни 1990 г.

³ Десетте страни от ЦИЕ са: България, Чешката република, Естония, Унгария, Латвия, Литва, Полша, Румъния, Словакия и Словения.

⁴ Елементите на политиката на опит (от опита от първия кръг на европейските споразумения) в стратегията на ЕС в областта на търговията спрямо България и Румъния са видни с въвеждането на конкретна защитна клауза за стоманени продукти, както и по-предпазлив график за либерализацията на търговията със селскостопански продукти.

⁵ Единадесетте политически области, определени в приложение IX към Договора за присъединяване, са: 1) изпълнението на Плана за действие за Шенген; 2) контрол и наблюдение на бъдещите външни граници на Съюза; 3) изпълнението на Плана за действие и Стратегията за реформа на съдебната система; 4) прилагането на антикорупционното законодателство и действителната независимост на Националната служба за борба с корупцията (НСБК); 5) пълното изпълнение на Националната стратегия за борба срещу корупцията; 6) подобрения в дейността на жандармерията и полицията; 7) изпълнението на стратегията за защита на жертвите на трафик на хора; 8) допълнителни разследвания по обвинения за държавна помощ за енергийния сектор; 9) увеличаване на резултатите в областта на държавните субсидии; 10) представяне на преработен план за реструктуриране на търговията със стомана; и 11) засилването на финансовите средства и човешките ресурси за Съвета по конкуренция (виж Официален вестник, 2005б).

⁶ Броят на нерешените въпроси варира в различните страни-кандидатки: има девет за Полша; шест за Малта; четири за Чешката република, Унгария и Словакия; три за Естония; две за Литва; и един за Словения.

⁷ За България те могат да бъдат обобщени, както следва: защита на правата на интелектуална и индустриална собственост в областта на дружественото право и автомобилното застраховане в главата за услуги; разплащателната агенция и интегрираната система за администриране и контрол; организацията на общия пазар на мляко; трансмисивните спонгиформни енцефалопатии (TSE) и вторичните животински продукти; системата за ветеринарен контрол и болестите по животните; търговията с живи животни и животински продукти; ветеринарното обществено здраве и хуманното отношение към животните в главата за селското стопанство; институционални структури и финансово управление и контрол в областта на регионалната политика; прилагане на правото на Шенген; управление на бъдещата външна граница на ЕС; сътрудничество на полицията; и борбата срещу организираната престъпност и измамите и корупцията (виж Европейска комисия, 2005а). За Румъния те могат да бъдат обобщени, както следва: обществените поръчки в свободното движение на стоки; защита на правата на интелектуална и индустриална собственост в областта на дружественото право; създаване на разплащателни агенции и прилагане на интегрирана система за администриране и контрол; мерки във връзка с трансмисивните спонгиформни енцефалопатии (TSE) и вторичните животински продукти; система за ветеринарен контрол на вътрешния пазар; мерки за контрол върху болестите по животните; ветеринарното обществено здраве; административен капацитет в данъчната сфера; укрепване на институционалните структури и механизми за финансово управление и контрол в областта на регионалната политика; съгласуване на структурни инструменти; индустриално замърсяване и общ административен капацитет в областта на околната среда; прилагане на правото на Шенген; управление на бъдещата външна граница на ЕС; борба срещу измамите и корупцията (виж Европейска комисия, 2005б).

⁸ За България те са: а) създаване на интегрирана система за управление и контрол (ИСУК) в селското стопанство; б) изграждането на съоръжения за обработка, събиране и пречистване в съответствие с правото за TSE и вторичните животински продукти; в) по-ясни доказателства за резултати при разследването и преследването на мрежите на организираната престъпност; г) по-ефективно и ефикасно прилагане на законите за борба срещу измамите и корупцията; д) засилено прилагане на разпоредбите за борба срещу изпирането на пари; л) засилен финансов контрол с цел

бъдещото използване на структурните и кохезионните фондове (виж Европейска комисия, 2006а). За Румъния те са: а) напълно функциониращи разплащателни агенции, акредитирани за работа с директни плащания на селскостопански производители и оператори; б) създаване на интегрирана система за управление и контрол (ИСУК) в селското стопанство; в) изграждане на съоръжения за обработка, събиране и пречистване в съответствие с правото за TSE и вторичните животински продукти; г) информационни системи за данъчна администрация, готови за оперативна съвместимост с тези в останалата част от Съюза, за да се даде възможност за правилното събиране на ДДС в рамките на вътрешния пазар на ЕС (виж Европейска комисия, 2006б).

⁹ Критериите за България са: а) да приеме изменения в конституцията, които премахват всички двусмислия по отношение на независимостта и отчетността на съдебната система; б) да гарантира по-прозрачен и ефективен съдебен процес чрез приемане и прилагане на нов закон за съдебната система и нов гражданско-процесуален кодекс. Доклад относно въздействието на тези нови закони, на Наказателния кодекс и Административно-процесуалния кодекс, преди всичко в досъдебното производство; в) да продължи реформата на съдебната власт с цел увеличаване на професионализма, отчетността и ефективността. Да оценява въздействието на тази реформа и да публикува резултатите ежегодно; г) да провежда и докладва за професионални, надпартийни разследвания по обвинения в корупция на високо равнище. Да докладва за вътрешни проверки на държавните институции и за огласяване на имуществото на високопоставени длъжностни лица; д) да предприеме по-нататъшни мерки за предотвратяване и борба срещу корупцията, особено по границите и в местното управление; е) да прилага стратегия за борба срещу организираната престъпност, като се съсредоточи върху тежките престъпления и изпирането на пари, както и върху системното конфискуване на имуществото на престъпниците. Да докладва за нови и текущи разследвания, повдигнати обвинения и присъди в тези области (виж Европейска комисия, 2006г). Критериите за Румъния са: а) да осигури по-прозрачен и ефективен съдебен процес, най-вече чрез повишаване на капацитета и отчетността на Висшия съвет на магистратите. Да докладва и наблюдава въздействието на новите Граждански и Наказателно-процесуален кодекс; б) да създаде, както е предвидено, независима агенция, която да отговаря за проверката на активите, несъответствията и потенциалните конфликти на интереси, както и за издаване на задължителни решения, въз основа на които могат да се налагат възпиращи санкции; в) да продължи провеждането на професионални, надпартийни разследвания по обвинения в корупция на високо равнище; г) да предприеме по-нататъшни мерки за предотвратяване и борба срещу корупцията, по-специално в местното управление (виж Европейска комисия, 2006в).

¹⁰ Европейската комисия определи края на 2009 г. като краен срок за приключване на преговорите за присъединяване с Хърватия.